

Баштова О.Г.

*ад'юнкт кафедри поліцейського права
Національна академія внутрішніх справ*

КОНТРОЛЬ ЗА ОБІГОМ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність тематики. Сучасні методи й способи забезпечення правопорядку, зокрема й в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, потребують вдосконалення, зокрема й коли йде мова про вдосконалення механізмів реалізації права на самозахист у спосіб забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї.

Здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї Національною поліцією України передбачає низку організаційно-правових і адміністративно-правових заходів, що в свою чергу, потребують як законодавчого унормування, так і подальшого ефективного правозастосування.

Водночас, належить зауважити, що неодноразово питання обігу цивільної вогнепальної зброї розглядалися в працях: В. Авер'янова, О. Бандурки, Ю. Битяка, А. Гетьмана, О. Джафарової, В. Заросила, С. Ківалова, В. Колпакова, А. Комзюка, А. Корнійця, С. Кузніченка, Р. Миронюка, В. Петкова, О. Фролова, С. Шатрави, О. Ярмиша тощо. Проте сучасні обставини, зокрема й збройна агресія росії проти України, зумовлюють побудову нової правової реальності та потребу в удосконаленні функціонування цього інституту.

Метою статті є теоретико-правова характеристика практичного аспекту контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. Це в свою чергу зумовлює необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань, як: 1) розкриття понятійно-категоріального апарату дослідження та визначення основних термінів і понять; 2) обґрунтування особливості практичної реалізації контрольних заходів, що

реалізуються Національною поліцією України в контексті забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї; 3) підведення підсумків і висунення рекомендацій і пропозиції, щодо оптимізації процесів окреслених у статті.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини в сфері забезпечення безпеки суспільства та правопорядку.

Предметом дослідження є практичний аспект контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Виклад основного матеріалу статті. Поняття контролю загалом і контролю за обігом будь-чого потребує уточнення та деталізації в контексті предмета дослідження, котрим є критерії ефективності такого процесу. Крім цього, на нашу думку важливим є визначення критеріїв ефективності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, зокрема й через те, що зазначений механізм безпосередньо впливає на рівень захищеності прав і свобод людини і громадянина.

Тлумачачи поняття контролю, Д. Припутень вважає, що контроль виражається у формі таких дій, як перевірка, а також відбувається ототожнення таких понять, як «контроль» та «нагляд». Сутність державного контролю в такому випадку полягає в аналізі діяльності підконтрольних суб'єктів на відповідність законодавчим нормам [1].

У переважній більшості дослідницьких підходів під державним контролем розуміється «особлива функція держави, яка виражається в діяльності її органів, спрямована на отримання та аналіз інформації про процеси та явища, що відбуваються в суспільстві,

встановлення порушень і відхилень від нормативних і індивідуальних приписів, а також на висування вимог про усунення виявлених порушень з метою охорони прав і свобод людини і громадянина, конституційного ладу, підтримання режиму законності» [2, с. 294].

На підставі цього вченим розроблено структуру державного контролю залежно від сфери діяльності, яка включає:

– відомчий контроль (внутрішньовідомчий або внутрішній контроль), який здійснюють міністерства і відомства всередині відповідної організаційної структури і який пов'язаний із завданнями, що стоять перед міністерствами і відомствами. Відповідно до цього в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади створюються і функціонують самостійні внутрішньовідомчі контролюючі структури;

– міжвідомчий контроль – здійснюється органом міжгалузевої компетенції, який забезпечує контроль за виконанням загальнообов'язкових правил, що діють у відповідній сфері, наділений правом перевіряти орган міжвідомчого контролю, з питань, які є вузьким, спеціальним, які стоять перед цим органом;

– надвідомчий контроль – здійснюють органи загальної компетенції – Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації з питань господарського, соціально-культурного та адміністративно-політичного будівництва, незалежно від відомчого підпорядкування об'єктів контролю у формі перевірок (обстеження і вивчення окремих напрямків фінансово-господарської діяльності, за результатами якої складають довідку або доповідну записку), ревізій (документальний контроль фінансово-господарської діяльності, за результатами якої складається акт), витребування звітів тощо [3, с. 131].

Відповідно, слід зазначити, що як відомчий, так і міжвідомчий контроль притаманний у діяльності Національної поліції України, що в свою чергу потребує додаткової регламентації, оскільки широке коло суб'єктів,

що виготовлятимуть цивільну вогнепальну зброю, а також здійснюватимуть торгівлю нею – потребуватиме пильної уваги з боку правоохоронців, а також проведення відповідних профілактичних заходів. Крім цього, надвідомчий контроль може бути притаманний будь-якому органу державної влади, чи посадовій особі до кола компетенції якого (якої) належить витребування інформації про здійснювану діяльність, що не є закритою, відповідно до законодавства України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576 «Про затвердження Положення про дозвільну систему» визначено, що контроль за дотриманням посадовими особами міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, господарських об'єднань і громадянами встановленого порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, здійснюється безпосередньо Міністерством внутрішніх справ [4]. Відповідно, серед критеріїв ефективності, на нашу думку, мають бути ті норми й положення законодавства України, як теоретико-правового, так і практичного змісту, що формують зазначений «контроль» як механізм управління процесом виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї.

Відповідно до статті 22 Закону України «Про Національну поліцію» до переліку основних повноважень поліції належать здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ [5]. На нашу думку, ці повноваження також визначають додаткові критерії ефек-

тивності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, оскільки на сьогоднішній день, даний механізм є не достатньо визначеним і потребує як законодавчої, так і операційно-технічної деталізації.

Так, наприклад, одним із критеріїв ефективності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї може бути організація процесу такого контролю загалом на ефективному та високопрофесійному рівні, а також автоматизація окремих процесів діяльності цього механізму, як-от впровадження та запуск діяльності Єдиного реєстру зброї.

Основними перевагами впровадження Єдиного реєстру зброї є те, що громадяни зможуть легко отримувати інформацію про свою зареєстровану зброю. Єдиний реєстр зброї передбачає також створення Електронних кабінетів. Тож українці зможуть отримати послугу, не виходячи з дому, без відвідування органу Нацполіції, шляхом подачі документів через «Єдине вікно громадянина» <https://services.mvs.gov.ua> або у магазині з продажу зброї [6].

Відповідно, серед критеріїв ефективності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є й інші, оскільки цей контроль є багатоаспектним і охоплює декілька етапів, як-то управління процесом виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї й у всіх зазначених сегментах, такі критерії мають індивідуальні риси.

Ученим розроблено концепцію підвищення ефективності контрольно-наглядової діяльності органів державної влади, яка включає наступні кроки: систематизація і актуалізація обов'язкових вимог і забезпечення до них доступу суб'єктів, що включає інвентаризацію діючих актів, що містять обов'язкові вимоги в різних галузях контролю (нагляду); формування єдиної правової основи діяльності контрольно-наглядових органів, що враховує можливість поділу їх функцій в сфері контролю, нагляду та дозвільної діяльності; уніфікація способів, методів і форм реаліза-

ції контрольних і наглядових заходів; розроблення системи оцінки ризиків потенційної небезпеки видів економічної діяльності та порядку її використання для планування контрольних заходів; забезпечення принципів прозорості та зрозумілості діяльності контрольних і наглядових органів, що передбачає публікацію органами державного контролю (нагляду) відомостей про плани та результати проведених перевірок) [7, с. 217].

Таким чином, запропонована теоретико-правова конструкція може стати корисною під час розроблення алгоритмів і методів (способів) дій, в контексті підвищення ефективності функціонування адміністративно-правового механізму контролю за обігом цивільною вогнепальною зброєю загалом і діяльністю Національної поліції України в даному контексті, зокрема.

Висновки. У статті досліджено контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї як одну з основних форм реалізації відповідного адміністративно-правового механізму, що дозволяє реалізувати державну політику в зазначеному сегменті та забезпечити права і свободи людини і громадянина, зокрема убезпечення їх від порушень та захист.

Доводиться, що контроль як форма діяльності органу державної влади є багатокомпонентним процесом, що відображається в створенні таких правових умов, за яких певне коло суб'єктів піддається правовому впливу контролюючого органу (його уповноваженого представника), котрий діє в межах і у спосіб передбачені законодавством України з метою досягнення безпеки правопорядку та недопущення порушення прав і свобод людини і громадянина.

Додатково встановлено, що форми контролю можуть бути різноманітними, й питання, пов'язані з застосуванням відповідного інституту, тісно переплітаються з конституційними принципами та правами людини, а також повноваженнями відповідного органу державної влади, на який покладено реалізацію державної політики в ука-

заному сегменті. Так, основним суб'єктом контролю в питанні забезпечення законного обігу цивільної вогнепальної зброї є Національна поліція України, до кола компетенції якого віднесено відповідні повноваження й станом на сьогодні. Споміжним у питанні контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є Міністерство внутрішніх справ України, як орган, що фрагментарно спрямовує діяльність поліції через Міністра внутрішніх справ України.

Доведено, що контроль є найбільш ефективним методом адміністративно-правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї, окреслено, що контроль виражається в декількох формах (видах), що в свою чергу дозволяє здійснювати подальші дослідження

та формує нові горизонти в цьому аспекті. Так, контроль може полягати в здійсненні заходів суб'єктом контролю за процесом виготовлення вогнепальної зброї, контролю за процесом його продажу, контролю за видачою дозволів на купівлю цієї зброї, а також контролю за правилами безпеки під час зберігання вже купленої зброї чи тої, що знаходиться в продажу.

Перспектива подальшого дослідження адміністративно-правового механізму контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї полягає в потребі аналізу основних напрямів удосконалення цього механізму, випрацюванні відповідної системи та створенні законодавчого підґрунтя для унормування зазначених прогалин.

Анотація

У статті досліджено контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї як одну з основних форм реалізації відповідного адміністративно-правового механізму, що дозволяє реалізувати державну політику в зазначеному сегменті та забезпечити права і свободи людини і громадянина, зокрема убезпечення їх від порушень та захист. Доводиться, що контроль як форма діяльності органу державної влади є багатокомпонентним процесом, що відображається в створенні таких правових умов, за яких певне коло суб'єктів піддається правовому впливу контролюючого органу (його уповноваженого представника), котрий діє в межах і у спосіб, передбачені законодавством України, з метою досягнення безпеки правопорядку та недопущення порушення прав і свобод людини і громадянина. Додатково встановлено, що форми контролю можуть бути різноманітними, й питання, пов'язані з застосуванням відповідного інституту, тісно переплітаються з конституційними принципами та правами людини, а також повноваженнями відповідного органу державної влади, на який покладено реалізацію державної політики в указаному сегменті. Так, основним суб'єктом контролю в питанні забезпечення законного обігу цивільної вогнепальної зброї є Національна поліція України, до кола компетенції якого віднесено відповідні повноваження й станом на сьогодні. Споміжним у питанні контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є Міністерство внутрішніх справ України, як орган, що фрагментарно спрямовує діяльність поліції через Міністра внутрішніх справ України. Доведено, що контроль є найбільш ефективним методом адміністративно-правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї, окреслено, що контроль виражається в декількох формах (видах), що в свою чергу дозволяє здійснювати подальші дослідження та формує нові горизонти в цьому аспекті. Так, контроль може полягати в здійсненні заходів суб'єктом контролю за процесом виготовлення вогнепальної зброї, контролю за процесом його продажу, контролю за видачою дозволів на купівлю цієї зброї, а також контролю за правилами безпеки під час зберігання вже купленої зброї чи тої, що знаходиться в продажу. Перспектива подальшого дослідження адміністративно-правового механізму контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї полягає в потребі аналізу основних напрямів удосконалення цього механізму, випрацюванні відповідної системи та створенні законодавчого підґрунтя для унормування зазначених прогалин.

Ключові слова: зброя, обіг, контроль, адміністративний механізм, регулювання, правоохорона.

Bashtova O.H. Control over the circulation of civil firearms: practical aspect

Summary

The article examines control over the circulation of civil firearms as one of the main forms of implementation of the relevant administrative and legal mechanism that allows implementing the state policy in this segment and ensuring the rights and freedoms of man and citizen, in particular protecting them from violations and protection. It is proved that control, as a form of activity of a public authority, is a multicomponent process, which is reflected in the creation of such legal conditions under which a certain circle of subjects is subject to the legal influence of the controlling body (its authorized representative), which acts within the limits and in the manner prescribed by the legislation of Ukraine in order to achieve security of law and order and prevent violations of human rights and freedoms and citizens. In addition, it is established that the forms of control can be varied, and issues related to the application of the relevant institution are closely intertwined with constitutional principles and human rights, as well as the powers of the relevant body of state power, which is entrusted with the implementation of state policy in this segment. Thus, the main subject of control in the issue of ensuring the legal circulation of civilian firearms is the National Police of Ukraine, whose competence includes the relevant powers as of today. Related to the issue of control over the circulation of civilian firearms is the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, as a body that fragmentarily directs the activities of the police through the Minister of Internal Affairs of Ukraine. It is proved that control is the most effective method of administrative and legal regulation of civil circulation of firearms, it is outlined that control is expressed in several forms (types), which in turn allows for further research and forms new horizons in this aspect. Thus, control may consist in the implementation of measures by the subject of control over the process of manufacturing firearms, control over the process of their sale, control over the issuance of permits for the purchase of these weapons, as well as control over safety rules during storage of already purchased weapons or those that are on sale. The prospect of further research of the administrative and legal mechanism for controlling the circulation of civil firearms lies in the need to analyze the main directions of improving this mechanism, to develop an appropriate system and to create a legislative basis for regulating these gaps.

Key words: weapons, circulation, control, administrative mechanism, regulation, law enforcement.

Список використаних джерел:

1. Припутень Д.С. Державний контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні. *Право.ua*. 2020. № 3. URL: <http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/12/48-Pryputen.pdf>
2. Parfenova M.J., Babishin V.D., Yurkevich E.V., Sekerin V.D., Dudin M.N. Methodology making management decisions based on a modified Ramsey model. *Asian Social Science*. 2014. Vol. 10. № 17. P. 292–301.
3. Бутинець Ф.Ф., Бардаш С.В., Малюга Н.М., Контроль і ревізія : підручник. Київ : Н. І. К., 2000. 512 с.
4. Про затвердження Положення про дозвільну систему: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 576. Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/576-92-П>
5. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/580-19>.
6. І. Клименко Єдиний реєстр зброї відсьогодні повноцінно працює. Офіційний телеграм-канал Міністра внутрішніх справ України. URL: t.me/Klymenko_MVS/50
7. Терещенко М.М. Державний контроль: сутність, основні підходи та концепції. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. Том 30 (69) № 4 2019. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/23.pdf